

גליון באר הפרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מוריננו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

כי תצא

מכון
באר
האמונה

יו"ל ע"י
מכון 'באר האמונה'

להערות והארות, וכן לכל עניין אחר ניתן לפנות:

לטלפון 1347-871-8285

או לאימייל: Mail@beerhaparsha.com

כל הזכויות שמורות למו"ל

פרשת כי תצא

- ב אשר קרך – אין דבר הנעשה מאליו במקרי עולם
- ה אחרי ה' אלוקיכם תלכון – יסמוך בעיניים עצמות נישועת ה' ולא יחפש באיזה דרך תבוא ישועתו
- ח שלא יהא נומל בגדולה ומחזיר בקמנה – שתהא הודאתו גדולה לכה"פ כבקשתו ותפילתו
- ט איש לרעהו – עבודת בין אדם לחברו בימים אלו
- יב התעדרו למלחמה גדולה – אופני מלחמת היצר הרמוזים בפרשה זו
- טו התנערי מעפר קומי – השיבות הקם ומתרומם מנפילתו מבלי להתייאש כלל
- כא ממדרגה למדרגה תעלנו – כי תפסת מרובה לא תפסת
- כג והיה מתנך קדוש – השראת השכינה תלויה במידת שמירת הקדושה
- כו אני לדודי - ההכנה בחודש זה לקראת ימי הרצון
- כח נצור לשונך – זהירות בשמירת הלשון

פרשת כי תצא

אשר קרך - אין דבר הנעשה מאליו
במקרי עולם

פעל כל זאת בהשגחה פרטית ומדוקדקת
על כל בריה ובריה, על כל ענין וענין
הנעשה בזה העולם - אין אדם נוגע
במוכן לחברו אם לא הוכרו בן מפורש
ממעל, כל מזונותיו של אדם קצובין לו
מר"ה ואין אדם מרוויח או מפסיד,
מצליח או 'לא יוצלח' אם לא נקבע בן
משמים, אף לא יזון קש או תבן אם לא
ציווה להם המלך 'לך הנה או הנה'...

וכך אמרו במדרש (אסת"ר ח ה) על
הפסוק במגילת אסתר (ד ז) 'ויגד
לו מרדכי את כל אשר קרהו' 'אמר

בפרשתן (כה ז) 'זכור את אשר עשה
לך עמלק... אשר קרך בדרך',
ידוע מפי ספרים וסופרים כי זוהי קליפתו
של עמלק, כמרומז בשמו 'עמלק'
בנימטריא 'ספק' (240) - לקרר את
ה'אמבטיה הרותחת', ולצנן את אמונתם
בה' על ידי ה'ספיקות' למיניהם. ועל
כולנה אשר קרך - בהטילו ספיקות
באמונתם ב'השגחה פרטית', שח"ו
יאמרו כי אך מקרה קרה ולא הקב"ה

א. מעניין לעניין, כתב ה'בן איש חי' בפרשתן ('עוד יוסף חי' ד"ה שלח תשלח), יש ענין
שרובא דעלמא סובלים ממנו, הן בעלי תורה והן בעלי משא ומתן ואני העבד
בתוכם, דהנה איתא בספר 'כתר מלכות' (סי' צ ע"ד) הגמרא בסנהדרין (כו:): 'מחשבה
מועלת אפילו לדברי תורה, וברש"י, 'מחשבה שאדם מחשב, כך וכך אעשה, כך וכך
תעלה בידי, מועלת להשבית הדבר, שאין מחשבתו מתקיימת. אפילו לדברי תורה,
כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא'. פעמים רבות נכונים לו
לאדם הון ועושר לביתו, והצלחה בעסקיו להיות מנת חלקו, אך בזאת שהוא משוטט
בדמיונו ורואה את עצמו כאילו כבר שרוי הוא בתוך הטובה והשפע, ונהנה מדמיון
זה, בכך משבית הוא מעצמו את כל אותה טובה וההנאה.

ואם ישאלך לבך הרי אם נכתב לזה האיש בראש השנה כך וכך שפע וברכה
והרווחה היאך יפסיד זאת על ידי מחשבותיו ודמיונותיו. תשובתו, שכבר קיבלה
בדמיונו, וכבר נתמלא שמחה כשמחת המקבל שפע זה בפועל (כמ"ש ברכות נה. על
החולם חלום טוב, שפעמים ע"י דמיונו ושמחתו בדבר יאבד ממנו הדבר בפועל), ורוב העולם ניזוק
מזה. וזהו 'עיון תפילה' שמנעו רבותינו ז"ל - שלא יצייר בדמיונו אחר התפילה את
השגת הטובה אשר התפלל עליה כאילו כבר באה לידו.

והנה, פשיטא, שאין כאן הוראה לומר שאין לו לאדם לחשב דרכיו מקדם מה

יעלה בידו, כי 'סוף מעשה במחשבה תחילה', אבל יש להיזהר במשנה זהירות שלא לשעות 'בדמיונות שווא' – להרגיש עצמו כי כבר 'עשיר העיירה' הוא...

מוסיף ה'בן איש חי' ומביא מעשה נפלא, באיש מבני ישראל שהיה עמל ביותר לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, בכל יום היה מהלך לכפר הסמוך אצל הערביים, והיה קונה מהם תרנגולים וביצים ומביאם העירה ומוכרם, דא עקא שעמלו היה רב והרווח מועט, ולא היה הקומץ משביע את הארי. יומא חד כשהיה מהלך יחף ממקום הערביים ועל ראשו סל ובו יותר מאלף ביצים, וגם נשא שתי אגודות של תרנגולים משולשלים על כתיפו, והיה מחשב, עד מתי אעמול כל כך קשה על פרנסתי, היום לא אלך לשוק למכור את הביצים והתרנגולים, אלא אחזור לביתי, אניח את התרנגולים לישב על גבי הביצים ואז יהיה לי מכל ביצה אפרוח, אחר עשרה ימים יהיו בידי אלף אפרוחים מהאלף ביצים הללו, כך הפליג במחשבות וחשבונותיו (עיי"ש בארוכה) שתוך חודש או שנים יהיו בידו מאתיים אלף תרנגולים, וימכור כל אחד בדינר כסף לפחות והיו בידו מאתיים אלפי דינרים, לאחמ"כ אעזוב עסק זה ואקנה בהם צמר ואשלחם ללונדון, וימכר ברווח של חמישים למאה לפחות, ויקנו שליחי בלונדון סחורה בדמי הצמר... וכך אלך מסחורה לסחורה... בקיצור, בחשבוננו העלה שתוך שלשה שנים כבר יהיו לו חמש מאות אלף ליר"א זהב, ויקנה לעצמו חצר פלונית ופונדק פלוני וגנות ופרדסים, וכמה חנויות לשכירות באופן שיהיה עשיר כמו ראטשילד, ואז יהיו כל עשירי העיר לפניו כקליפת השום, וממילא ימנו אותו להיות 'נשיא וראש הקהל', ובבוא יום הולדת המלך שאז הולכים החשובים לקבל פני המלך ייבְּחַר הוא לילך בראש, ובעודו מחשב לעצמו האֵיך יקוד בראשו אל מול פני המלך, ותוך שהוא משתחוה על פי דמיונו נפלו התרנגולים והביצים לתוך הבור הסמוכה – ונשמע קול משבר הביצים בנפילת הסל אז הקיץ מתרדמת מחשבותיו. וראה שלא נשאר בידו מאומה - אין כאן ביצים אין כאן אפרוחים אין כאן דינרים ואין כאן בתים וחצרות וכרמים, אין נשיאות ולא גבירות ולא חצר מלכות, אבל יש כאן ביצים שבורות ותרנגולים מתים, חזינן מכאן עד כמה משבית האדם מעצמו את הטובה שהייתה עתידה לבוא עליו על ידי דמיונותיו. וצריך האדם לדעת בביורו כי כל אלו הדמיונות שעולים בלבבו הם מעשה שטן כדי להפסידו ולחסרו טובתו בפועל... ולכן יזדרז האדם ויתגבר על טבעו לדחות דמיונות וציורים אלו מלבבו ומוחו.

על פי האמור מבאר ה'בן איש חי' את הכתוב בפרשתו (דברים כב ח) 'כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים לביתך, כי יפול הנופל ממנו', שבשעה שהאדם בונה דבר חדש – רעיון חדש שבו יתעשר וכיו"ב, יעשה מעקה למח שבראשו שהוא גגו של האדם, ולא יחיה בדמיונותיו כמה ירוויח בעסק זה וכו', כי יפול הנופל ממנו, כי ממחשבות ודמיונות אלו נופל האדם מכל היקר אשר

להתקד, לך אמור לה, בן בנו של קרהו בא עליכם, הדא הוא דכתיב (דברים כה יח) 'אשר קרד'. ולכן כינס מרדכי את כל היהודים כדי לחזק אמונתם בבורא כל עולמים, שידעו שקליפת עמלק של 'מקרה' בשקר יסודה², וכל אשר יארע בעולם אינו במקרה אלא בסיבה וטעם עליון.

ידי חיוזק האמונה בלב העם. וכדכתיב שם (זי יא) 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל', ואמרו בגמרא (ר"ה כט.). 'וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלים'.¹

ואף הניצחון של 'יחלוש יהושע את עמלק' (שמות זי יג) לא בא אלא על

ובן מצינו להרה"ק ה'תפארת שמואל' זי"ע (זכור ו) בפסוק (כה יט) 'תמחה

נקצב לו - אפילו אם נפסק לו ביום ראש השנה להיות לו טוב וריוח באושר בעולם הזה יצא הדבר ממנו על ידי הדמיון שהוא מרבה בקרבו.

(כע"ז איתא משמיה דהרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע שהיה מספרה בחודש אלול - לענין קבלות טובות' באלול, וראה 'דרכי חיים', שיחות ועובדות אות י"ג. עוד איתא שהיה נוהג לספר בשבתות חודש אלול בעידן רעוא דרעוין, בנעימת התעוררות מיוחדת מתוך דמעות שלישי ג' משלים לעורר לבבות לקראת הימים הנוראים הממששים ובאים. המשל הראשון שהיה מספר, ב'הלך' שנכנס אל היער בתקווה לחצות אותו עד מהרה ולהגיע אל היער אשר בקצה היער, למעשה איבד הלה את דרכו ותעה בין עצי היער, ימים רבים ניסה למצוא את הדרך הנכונה בה יוצאים ממעבה היער... לסוף כמה ימים ראה מרחוק אדם המהלך, וירץ ושאלהו - הוריני נא, מהי הדרך לצאת מן היער. נאנח ההילך ויאמר, אף אני תועה כמורך כבר שבועות ארוכים, ועדיין לא ידעתי מה היא הדרך הנכונה לצאת מן סבך היער... אך בדבר אחד יש לאל ידי לסייעך, בזאת שאגלה לך באיזו דרך אסור לך להלך... כי אוכל לומר באלו דרכים כבר ניסיתי להלך בהם ולא עלתה בידי... היה ה'דברי חיים' מסיים ובוכה באומרו, דבר אחד יודעים אנו, שהדרך בה הלכנו בדרכי לבנו עד עתה, לא זו הדרך הנכונה... עלינו לתור בימים הללו ולתור אחר הדרך הנכונה להגיע עדי כסא הכבוד. המשל השני היה המשל הנ"ל בענין הביצה שנפלה).

ב. וכבר אמרו קמאי, דתיבת מקרה שווה לאותיות רק מה'.

הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (בית אהרן לר"ח ניסן ד"ה מאת) אמר על הפסוק (תהלים קיח כג) 'מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו', כי העולם הזה נקרא בשם 'זאת', ומי שאומר בכל מה שיארע לו - מאת ה' היתה מה שאירע בהאי עלמא הנקרא זאת, היא נפלאות בעינינו - זוכה לראות פלאות בעיניו.

ג. כי זה כל האדם - להאמין ולבטוח בה'. סיפר הגאון רבי רבי יחזקאל אברהמסקי

את זכר עמלק מתחת השמים' - תמחה את זכרו של עמלק וממשיכי דרכו, האומרים שכל הנעשה בהאי עלמא נעשה מאליו מתחת השמים, ואין השגחה עליונה על כל פרט ופרט. אין לנו אלא להשריש בקרבנו שכל אשר יארע בעולם, בין לטב בין למוטב, הכל נעשה בדבר הקב"ה היושב בשמים ממעל ומנהיג את עולמו בכל צעד ושעל.

אחרי ה' אלוקיכם תלכון - יסמוך בעינייכם עצומות בישועת ה' ולא יחפש באיזה דרך תבוא ישועתו

אחר שנתבאר כי כל הנהגת עולם בידי הקב"ה הטוב והמיטיב לכל, תשלוו נפשו של אדם ותשקט סערת רוחו בבואו ל'פרשת דרכים' ולמבוי סתום... בידעו כי ה' אור לי בכל עת

ומצב, וכן ביארו צדיקים את הכתוב בפרשתן (כג יא) 'כי יהיה כך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה', כי האדם אשר 'אינו טהור' יתלונן לומר א. הבט וראה מה אירע לי ממקרי העולם, מכיוון שאינו רואה בכל מאורעותיו כי ה' עשה זאת. ב. אויה לי כי באה עלי חשכת לילה, חשך עלי עולמי. אמנם, כיצד יטהר המיטהר - כשידע ויכיר את ריבונו בכל תהלוכות חייו, 'וישכם ויאמר' אין מקרה בעולם אלא הכל מאת ה' הוא, ובוה יאיר לעצמו חשכת הליל, פוק חזי ממנהגו של עולם, שביד האדם להאיר אף את החשיכה והעלטה הגדולה - באור האבוקה המאירה ובאה, אף ה'אמונה' כמוה כאבוקה המאירה תהלוכות חייו של אדם, ואור לו בכל אשר יפנה.

זצוק"ל להרה"ק הריי"צ מליובאוויטש זי"ע, בהיותי בסיביר קמתי משנתי באחד הימים והחילותי לומר 'מודה אני...' אחר מחשבה שניה עצרתי, והחילותי להתבונן, על מה 'מודה אני' להקב"ה 'שהחזרת בי נשמת', וכי מה טובה יש בזה, הרי אין לי כאן לא תורה ולא מצוה, לא תפילין ולא גמרא, ונראה שעדיף היה אם לא הייתה נשמתו מוחזרת בקרבי והייתי נשאר לישון עולמית... אמנם, שבתו והתבוננתי בהמשך ה'מודה אני' בתיבות רבה אמונתך, אמרתי - אם כן וודאי טוב חיי ממותי, אף כאן בתוככי גיא צלמוות, שהרי אף כאן בידי להתחזק בכל רגע ורגע באמונה תמימה שכל דרכי אלוקים אמת וישר הם... משסיים את סיפורו התלהב הריי"צ ואמר לו, דעו לכם רבי יחזקאל, כי כל בריאת מחוז סיביר הייתה כדאי, ואפילו רק בכדי להשיג אמונה כזאת בהקב"ה.

ד. משל אמרו למה שנהוג להכניס ילדים למערה חשוכה לגמרי, בהילוכם רואים התינוקות כמי שיש בצידי המערה חיות טורפות המשחרות לטרף ב'עיניים' מטילות אימה, ואף 'ישמעו' שם את קולות החיות והמזיקים, והילדים זועקים ובוכים

אף ש'נראה' לו כי גדול החושך החופף עליו יומם ולילה, ידע כי באמת אין כאן כל חושך אלא אור לו ה'מוסתר' בהסתרה גדולה - אם אך יפקח עיניו יתגלה לנגד עיניו אור גדול, שהרי 'הטוב כי לא כלו רחמיו והמרחם כי לא תמו חסדיו', א"כ, בוודאי שהכל לטובה ולברכה (אף אם אינה נראית מיד ישמח לבו כי קרובה ישועתו לבוא בעזהש"ת). ואף כשאינו רואה ישועה בדרכי הטבע יעצום עיניו מלחפש אחר ה'דרך' שמשם תבוא ישועתו, ובקרוב ימצא כי הישועה כבר מצאה את דרכה אליו... ביאור אור יקרות ביאר הרה"ק מפיאסצנא זי"ע ה"ד (בספרו אש קודש - אמרים שדרש לפני

עם ה' שבורי לבב בשנות המלחמה), כי הנה מצינו ב'פרשת המרגלים' (שלה, יג כה-ל) שעם בני ישראל בכו והתלוננו מרוב פחדם על שאין בכוחם לערוך מלחמה כנגד הגיבורים 'ילידי הענק' מו' העמים היושבים בארץ כנען, לעומתם טען כלב בן יפונה ויאמר עלה נעלה, וברש"י, עלה נעלה - אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם, נצליה בכל דבריו. ולכאורה רבות יש לתמוה, וכי זו תשובה היא על טענתם, שמענו 'דברים של טעם' - כי גיבורים הם הענקים אשר שם, מדוע לא התווכח כלב לסתור טענותיהם, אלא סתם ולא פירש עלה נעלה - ע"י סולמות...

לרוב פחדם העצום. פעם היה ילד שהכיפה שחבש על ראשו נפלה לו על ריצפת המערה ולא מצאה עד שיצאו הוא וכל חבריו מתוככי המערה העמוקה והחשוכה המטלת אימה ופחד. ויאמר ה'מנהל' לילד בוא עמי ואמצא יחד עמך את כיפתך, החל הילד מצעק ובוכה תמרורים - לכל מקום שבעולם אלך עם המנהל ב'אש ובמים', אבל לא למקום מפחיד כל כך שכמעט שפרחה נשמתי מפחד החיות הטורפות, ולא בכל יומא איתרחיש ניסא... אך המנהל הצליח במתק לשונו לקחת עמו את הילד, אלא שעתה כבר האירו את המערה באור יקרות (שכבר גמרו כל התלמידים להלך שם) ובוזה ראה הילד כי פחדו וחששו היה אך פחד שווא - חלומות ודמיונות, כי ה'עיניים' המציצות מתוככי ה'חיות' לא היו אלא שברי זכוכית, והחיות אינם אלא בגדים בלויים על מקלות שבורים... 'הנה כי כן יבורך גבר' - המאיר לעצמו באור האמונה יזכה לראות כי כל פחדו מפלוני וכל חששו ממה שאירע לו אינו אלא דמיונות לגודל החשיכה אשר שררה בלבו, כאותם הנערים המתפחדים ממקלות שבורים, ושברי זכוכית הבל הבלים אין בו ממש. ידליק את אור האמונה ויראה שהכל הבל.

וכבר היה הרה"ק מקאברין זי"ע (יסוד העבודה, 'תורת אבות' שבת קמא) אומר ש'קל אדון על כל המעשים' הוא התירוץ לכל הקושיות...

ומבאר הרה"ק מפיאצסנא, וז"ל. אבל כך צריכה להיות אמונת איש הישראלי לא בלבד בשעה שרואה מבוא ודרך לישועתו גם ע"פ שכלו ודרך הטבע - יאמין בה' שיושיעהו ויתחזק. רק גם בשעה שאינו רואה ח"ו שום מבוא ע"פ שכל ודרך הטבע לישועתו, יאמין בה' שיושיעהו, ויתחזק באמונתו ובטחונו. אדרבה, בשעה זו טוב שלא יתעקש למצא איזה שכל ומבוא בדרך הטבע, כי מכיוון שע"פ פשוט לא ימצא, אז ח"ו תוכל אמונתו עי"ז להפגם, ופגם באמונתו ובטחונו בה' יכול לעצור את ישועתו ח"ו, רק צריך לאמר - הכל אמת שעו העם היושב בה, כנים

הדברים שהערים בצורות וכו', מ"מ הנני מאמין בה' שהוא למעלה מהגבול והטבע שיושיענו, 'עלה נעלה וירשנו אותה' - בלא שכל ובלא סברה, אמונה ובטחון בה' באופן כזה תקרב את ישועתו". ובה מבאר את דברי כלב, אמנם, אף אם עפ"י דרך הטבע אין בידנו לכבוש את הארץ, כי עז העם... והערים בצורות גדולות מאד... מכל מקום מבלי כל שכל נחזק את האמונה, אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם, נצליח בכל דבריו.

וז"ל הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (וישלה ה) ...שכשמתבונן האדם

ה. וידע שבעבור הבטחון עצמו יושע מכל מיני צרים ומציקים, ומפורש איתא במדרש (שו"ט תהלים כה על הפסוק 'אלוקי בך בטחתי אל אבושה'), וז"ל. ...היו שומרי המדינה עוברין ומצאו אכסנאי אחד ותפסוהו, ואמר אל תכוני כי בן ביתו של מלך אני, כיוון ששמעו כן, הניחוהו ושמרוהו עד הבוקר, בבוקר הביאוהו אצל המלך ואמרו לו 'בן ביתך' מצאנו אמש, אמר לו המלך, בני, מכיר אתה אותי, אמר לו לאו. (אמר לו המלך) אם כן היאך אתה בן ביתי, אמר לו - בבקשה ממך, אני בן ביתך, אבל 'בך בטחתי', שאלמלא אמרתי להם כן היו מכים אותי... אמר להם (המלך) הואיל ובטח בי הניחו לו. וכן אמר דוד 'אלוקי בך בטחתי' ובשביל כך 'אל יעלצו אויבי לי'.

ו. וכבר אמרו (חת"ס, תו"מ השלם ריש ויצא ד"ה במדרש, חיים וחסד על תהלים לר"ח פלאג'י, ועוד ספרים) לפרש בפסוק (תהלים קכא א) **אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי** - כלומר שהאדם מתבונן ורואה כי אין לו כל דרך ישועה הנראית לעין, במה יתחזק - עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ - אף הוא ברא את השמים ואת הארץ יש מאין, אם כן מה לך כי תבהל על נפשך, אף אם נראה לך כי ישועתך איננה קיימת במציאות, מ"מ היא כבר תבוא ותצמח דוגמת בריאת השמים והארץ אף אם יש צורך לבוראה יש מאין.

בקמנה, ומבאר הרה"ק ה'אור המאיר' (סוף פרשת כי תצא ד"ה בדרך) בדרך הלצה, וז"ל. ואתה תחזה רבים מכני עמנו בגשתם לתפילה לשפוך שיחה עבור פרנסה, אזי מוציא דיבור אלוקים בפה מלא ואותיות גדולות, ומכניס כל מאמצי כוחו באותיות פרנסה, וברצונו שאות פ' יהיה גדול בכמות ואיכות בכל העולם כולו, ואות ר' עוד יותר גדולה, ואות נ' ואות ס' ה' יהיו גדולים בתכלית הגדלות - בכדי להמשיך על עצמו באמצעות אותיות של פרנסה, שפע וברכה עליונה מלא ברכות טוב. ואחר כך כשנתקבלה תפילתו, והקב"ה השפיע לו עושר ונכסים ולא חסר כל בו, כשבא להחזיר לו שבת והודאה על שהיטיב עמו כל מיני מיטב, אזי מוציא אותיות קמנות, ואינו מכניס כל מאמצי כוחו ועומק פנימיות מחשבתו בהאותיות - להיותם גדולים במילוי הארה כמקודם, וזהו הרמז 'לא יהיה בכיסך', היינו בפך הכנוי בשם כיס, כמו דאיתא בזהר חדש, והכוונה להזהיר הנ"ל, לא יהיה בפך אבן ואבן, שני בחינת אותיות,

עומק שפל מצבו שהרבה לפשוע כ"כ נגד יוצרו ובוראו עיקר עצתו היא אמונה - להאמין בה'... שכל מה שמתגבר יותר תוקף החשבות נחויך יותר להשריש בלבו כח האמונה, וע"י האמונה זוכה למידת הבטחון שהוא ענף מהאמונה. ועיקר הבטחון הוא בשעת הצרה כמבואר בזה"ק (ה"כ כב) ואף שלפי השנת שכל אנושי אין עוד שום מזור ותרופה לתחלואי נפשו, עכ"ז יאמין ויבטח בחסד עליון ובגדלות הכוב"ה שהוא לאין סוף ותכלית... ברוב רחמנותו יעזור גם לי השפל שבשפלים... והבוטחים בה' ובישועתו לא יבושו משברם, וכן דהע"ה אמר 'בך בטחתי אל אבושה', ובאמונה ובטחון הוא ממתיק הכל ומתפך לרחמים רבים, עכ"ל'.

שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה - שתהא הודאתו גדולה לכה"פ כבקשתו ותפילתו

בפרשתן (כה יג) 'לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה' וברש"י, שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר

ז. ומוכיח כן מדברי המדרש (פר' שופטים ה ב) 'לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכמ', כי לא תחיה הנמלה יותר ממששה חדשים ואין מאכלה בהם יותר מחיטה ומחצה ואעפ"כ היא אוגרת וכונסת הרבה הרבה תבואה, ולמה היא עושה כן, שאמרה שמא יגזור עלי הקב"ה חיים ויהיה מוכן לאכול, היינו אף שיודעת שאינה חי' כל כך, עכ"ז מאמינה באמונה שלימה בהש"ת שגזור אומר ויקם אף שלפי הטבע א"א שיהיה כן, מכל מקום היא בשלה - שמא יגזור עלי חיים, כי לא יפלא מה' דבר. מדוע יגרע 'בן אדם' שמטבעו יחיה עוד ועוד, מדוע אינו מאמין לכה"פ כאמונתה של נמלה זו.

גדולות וקטנות... ועל זה ציוונו הבורא, 'שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה' איש לרעהו - עבודת בין אדם לחברו בימים אלו
אלא גם בעת שהוא מחזיר ומודה רמזו הקדמונים בתיבת אלול שהיא לבוראו על כל הטובה עליו להודות נוטריקון איש לרעהו ומתנות לאביונים, להורות על ריבוי הצדקה בהודאה גדולה וכבירה, עכ"ל.

ח. וכפי שהמליצו על דברי חז"ל (ב"ר נח א) בת ק' כבת כ', שהכוונה על מזמור ק' וכ' שבתהילים, מזמור ק' - 'מזמור לתודה', ומזמור כ' - 'יענך ה' ביום צרה', ומדרך העולם שבעתות צרה יזעקו 'יענך' בקול רם, ואילו בבואם ל'מזמור לתודה' ינוחו מזעקתם, לזה אמרו 'בת ק' - כשאדם בא להודות בשיר וקול תודה להשי"ת על הטובות שגמלו, יקיימנה באותה התרגשות והתלהבות של מזמור כ' כשהוא זועק 'יענך ה' ביום צרה'.

במדרש (אוצר המדרשים עמוד שלד, והביאו בספר 'ארחות ישר', גמילות חסדים) הובא מעשה נורא בגודל השכר למי שמשבח את בוראו, וז"ל. מעשה באדם אחד שהיה הולך בדרך בסחורה, ראהו אכסנאי א"ל רבי ומורי אם רצונך אבא עמך, א"ל בא עמי בשלום. הלך עמו, כשהיו הולכים בדרך פגעו באדם אחד שהיה סומא בשתי עיניו והיה יושב קרוב לעיר, מיד הוציא סלע אחד ונתן לו, אמר לאכסנאי שהיה הולך עמו, תן לו גם אתה כמו שנתתי אני, א"ל איני נותן לו כלום, שאיני מכירו כמו שאתה מכיר אותו, לפיכך נתת לו ויפה עשית, א"ל אם אתה אינך רוצה לתת לו הרשות בידך. הניחוהו לאותו סומא והם הלכו לדרכם. כשהם הולכים בדרך פגעו במלאך המות, א"ל להיכן אתם הולכים, א"ל לסחורה, והם לא ידעו שהוא מלאך המות, מיד כאשר נגלה אליהם ואמר אני מלאך המות, פחדו ונפלו על פניהם, אמר מלאך המות לראשון, אתה נפדה ממות, וקרא עליו המקרא הזה (ישעיה נח, ח) 'והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך', וא"ל הואיל והקדמת צדקה מממונך בדרכך תחיה עוד חמישים שנה. אח"כ אמר לאכסנאי, כבר סופך בידי והגיע יום מיתתך, מיד ענה וא"ל אני וחברי באנו יחד והוא חוזר לביתו ואני אמות בכאן, א"ל הן, זה קדם ועשה צדקה משלו. א"ל א"כ הניחה לי ואלך ואעשה צדקה, א"ל שוטה שבעולם, אדם פורש בים בספינה אם לא יתקן אותה בארץ מה עושה בפנים ובתהומות כשבאים עליו גלי הים, כן מי שלא תיקן עצמו בחייו מה יעשה במיתתו. ועכשיו, מה שעשית עשוי ומכאן ואילך אין לך כלום, שהגיע זמנך למות. א"ל אם כן המתן לי עד שאלך לספר בשבחו של מקום על מה שעשה עמי, א"ל מאחר שאתה מבקש לספר בשבחו של מקום יוסיפו שנותיך, עכ"ל.

בימים אלו, ובכלל זה החזיון בכל עניני 'בין אדם לחבירו' להיות 'גומל חסד'*

וידע, שבשעה שהוא מודה ומשבח לבוראו, הרי הוא מעורר בזה את רצון העליון ואפשר לו לפעול אז ישועה ורחמים, ולכן תיקנו חז"ל במטבע הברכות את ברכת שים שלום בג' האחרונות של 'שמונה עשרה' אף שהם ברכות ההודאה, כי אדרבה את ההודאה היא את רצון לפעול טובה בבקשת שלום טובה וברכה, חיים חן וחסד ורחמים. ואמרו צדיקים לרמוז בפסוק (תהלים קיח כד) 'זה היום עשה נגילה ונשמחה בו אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא', כי לאחר שמקיים בעצמו 'נגילה ונשמחה בו' בידו לפעול בבקשת 'הושיעה נא הצליחה נא'. וכן אנו אומרים 'קול צהלה ורינה שפתנו אז תרננה - אנא ה' הושיעה נא... הצליחה נא'.

ט. איתא בזוהר הקדוש (ח"ב צ"ב), שבכל יום ויום בו יהודי גומל חסד עם רעהו, עומד לו יום זה כאפוטרופוס (הדואג לכל מחסורם של היתומים) בשמים.

וכך כותב השל"ה הקדוש זי"ע (במס' פסחים סוף פרק נר מצוה) על הפסוק 'חסד קל כל היום', ראוי לאדם שלא יעבור עליו יום אחד מימי חייו שלא יעשה בו חסד עם רעהו בין בגופו ובין בממונו.

וביותר, כתב הגה"ק רבי יצחק מוואלאזין בשם הגה"ק רבי חיים מוואלאזין זצוק"ל, שעל האדם לדעת שכל ביאתו להאי עלמא אינו כלל וכלל עבור עצמו, אלא עבור שיעזור ויטיב עם אחרים.

וכבר היה מעשה, בישיבתו של הגה"ק ה'חפץ חיים' למד בחור שהיה כוחו בפיו לעורר את הציבור בדרשותיו הנלהבות, ובאו לבקשו מאחת העיירות הסמוכות לראדין שיבוא לשהות בעיירתם בימי ראש השנה, לעורר את הציבור בדרשותיו קודם התקיעות ובשאר הזמנים המיוחדים לכך, אך הבחור מיאן בכך באמרו שברצונו לשהות בימים הנוראים בצלו של רבו הגדול, קראו הח"ח ויצוהו ליסע לשם, באמרו, האדם לא בא להאי עלמא בשביל עצמו, כי אם עבור אחרים, וכיוון שרבים צריכים לך בעיירה ההיא, א"כ מחובתך ליסע לשם, כי לכך נוצרת.

סיפר כ"ק אדמו"ר מתוא"י שליט"א שפעם הלך ברחוב 'מאה שערים' בעיה"ק ירושלים לבית המדרש, בדרך הילוכו ביקש ממנו אברך שיעלה על רכבו והוא יביאנו אל עבר בית המדרש, אך האדמו"ר סירב באמרו שעדיף ליה 'שכר פסיעות' ואינו רוצה 'ליסע' אל עבר בי מדרשא, אך משהלה הפציר בו ביותר עלה על גבי הרכב, האברך הסביר לו, שכאשר קנה את רכבו זה, נכנס אל רבו הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע וביקש ממנו עצה וסגולה, להנצל מכל מיני פגעים המצויים עלי אורח, ענהו ה'בית ישראל' בכל יום ויום תעשה חסד עם רכבך, והנה זה לי כבר י"ב שנה שבכל

למנוע מהם צער ולשמחם כפי יכלתו, ביתר שאת ועז.

החמור שהשור עדיין לועם מאכל בפיו ויבוא לידי צער ומכאוב, בחשבו שהבעלים נתן לשור יותר תבן ממנו, על כן אסרה תורה 'לא תחרוש בחמור יחדיו'. עתה בין והתבונן, אם ב'חמור' שמקנא עבור דמיונותיו הדברים אמורים, כמה יש לנו להזהר שלא לצער אדם מישראל אף במקום שאין הצדק עם זה המצטער.

הנה כתיב בפרשתן (כב י) 'לא תחרוש בשור וחמור יחדיו, וביארו בעלי התוס' ב'דעת זקנים', כי טבע השור שהוא מעלה גרה ולועם את מאכלו זמן רב יותר מהחמור שאינו מעלה גרה, וכאשר יחרשו שניהם יחדיו ישמע

יום ויום הנני גומל חסדים עם הרכב ועדיין לא הוצרך הרכב לתיקונים וכדו' (העולים הון תועפות), אך עתה כבר העריב יום, וזה לי נסיעתי האחרונה להאי יומא, ועדיין לא פעלתי עם רכבי טובה ליהודי, על כן כל כך היה ברצוני לגמול עמכם חסד.

י. כתיב בפרשתן (כב טז) את בתי נתתי לאיש... מסופר שהרה"ק רבי משה אונגאר זי"ע חתנו של הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו שלח פעם מכתב לחותנו ובו מפרט הוא כמה וכמה מעלות על בחור פלוני שהציעו לו ליקח לחתן לבתו, שלח לו ה'דברי חיים' תשובתו, 'את העיקר לא כתבת לי האם הוא 'מענטש' (אנושי) ככתוב בתורה את בתי נתתי לאיש... ' וכן היה שגור בפיו של הגה"ק מטשעביץ זצוק"ל.

יא. כענין הזה מצינו עוד ב'ספר החינוך' בפרשתן (מצוה תק"ג) בדבריו על שורש איסור חרישה בשור ובחמור יחדיו, וז"ל (בשינוי קצת) אענה אף אני חלקי ואומר, כי טעם מצוה זו, הוא ענין צער בעלי חיים, כי ידוע שיש למיני הבהמות ולעופות דאגה גדולה לשכון עם שאינם מינם, וכ"ש לעשות עמהן מלאכה, וכמו שאנו רואים בעינינו באותם בעלי חיים שאינם תחת ידינו, כי כל עוף למינו ישכון. וכל חכם לב יקח מזה מוסר, שלא למנות בשום דבר שני אנשים הרחוקים זה מזה בטבעם, או משונים בהנהגתם, כמו צדיק ורשע, הנקלה והנכבד, שאם ראינו שהקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינם בני שכל, כ"ש בני אדם אשר להם נפש משכלת לדעת יוצרם, עכ"ל, ודבר שפתיים אך למותר:

יב. וכמאמר החכם, הלכה פסוקה היא (א"ח כג א) שהמהלך בבית החיים צריך להסתיר את ציציותיו, בכדי שלא יהיה 'לועג לרש', מכיוון ש'במתים חפשי' והם פטורים מן הציצית, אמור מעתה, אם אמרו כן ב'נפטרים' אשר כבר בגן עדן מנוחתם, ק"ו כמה יש לנו להיזהר בבית המדרש כשאנו מהלכים 'בין החיים' שלא להיות 'לועג לרש', כל אחד באשר הוא...

התעתדו למלחמה גדולה - אופני מלחמת היצר הרמוזים בפרשה זו

עם יצרו, ובא הכתוב לומר כי 'ביציאתו' מעולם העליון לבוא לעולם הזה יבין עצמו למלחמה, ולא יחשוב שבקל אפשר לנצח את היצר ואין נצרך לזה 'גבורה', אלא אדרבה לזה יקרא 'מלחמה', כי רק בניגועה רבה ינצחנו - על דרך אומרו 'איזהו גיבור הכובש את יצרו', שאין גבורה גדולה מזה". ולכן

בפרשתו (כא, י) כי תצא למלחמה על אויבך, ונתנו ה' אלוך בידך ושבת שביו, כתב ה'אור החיים' הקדוש (ד"ה וברוך רמז), 'שלבן כתב כי תצא למלחמה' מנוקד בפת"ח, לרמז על המלחמה הידועה, היא מלחמת האדם

יג. משל נפלא משלו בעלי המוסר (עפ"י דברי המדרש ויק"ר כד ח), למלך רם ונישא, שקרא לג' משריו הנאמנים ונתן לכל אחד מהם 'פקדון' חבית יין ישן נושן, אשר ריחו נודף למרחוק וטעמו ערב לחיך, ואין אדם יכול לעמוד מפני ריחו, וציווה אותם המלך שכל אחד מהם ישמור חביתו בביתו, ולאחר ירח ימים יבוא אליו שוב עם החביות, וכל שר שיביא את החבית ועדיין טעונה היא במלואה, יעלהו המלך למדרגה רמה יותר, ובאם לא... ואכן שנים מהשרים בראותם את היין כי טוב הוא, גזזו מיד את החבית במרתפם, במקום שאין יד אדם מגעת, בכדי שלא יזכר ולא יפקד להם זכר היין ולא יתפתו לשתות הימנו. אך השלישי, לא השכיל עשות כמעשיהם, והניח את החבית על השולחן אשר בביתו, ומכיוון שריח היין הערב נדף למרחוק לא יכול היה להעמיד עצמו ולגם מעט מהאדום האדום הזה, אך מיד נתחרט עד עמקי נשמתו ועצר את שתייתו, למחרת שוב נכשל והתחרט ובכה על כשלונו, וכבר הצליח להנזר מן היין ושוב נכשל, עד שנוכח לראות שכבר שתה מחצית מהחבית.... ואז הגיע היום המיועד, שקבע המלך לבדוק את החביות.

שני השרים הראשונים הגיעו אל בית המלך כל אחד וחביתו בידו, ואכן העלה אותם המלך למדרגה רמה בכבוד ויקר. לאחריהם בא זה השלישי ופניו נפולים, ותינה בבכיו לפני המלך את כל התלאה אשר עבר, שהתאפק ולא שתה, ואף שנכשל מכל מקום הוסיף להתאפק, וביקש שימחל לו המלך על המחצה ששתה, ויהי כשמוע המלך את דבריו נשאו למעלה מעל כל השרים, ואף יותר ממה שהעלה את השנים הראשונים, והסביר המלך את פשר מעשיו, הנה מה ששני השרים הראשונים לא שלחו את ידם בחבית היין, אין זה כל כך רבותא, שהרי לא היה להם כל ניסיון, יען אשר תיכף הטמינו את החביות, ולא ראו ולא הריחו את ריח היין עד כלות החודש, אך זה השלישי, אשר בא אל בית היין וכבר הרגיש בעצמו את טעמו הערב לחיך לאין ערוך, ואף על פי כן שלט בעצמו ולא שתה את החבית עד תומה, הוא

היצר, ומבטיחו הכתוב שהגם שתקוף תוכל עמוד בקשרי המלחמה - כשתערוך את המלחמה כהאדם הנלחם ב'אויבו' שהוא מכיר בסכנתו הגדולה שאם אך יתראל אפילו מעט מיד יקום עליו האויב ויכהו מוות, על כן יעמוד בחירוף נפש ויילחם בשונאו בכל כוחו. כך ממש יערוך מלחמתו ב'אויב' זה

כתב ה'אלשיך' הק' (תו"מ בפרשתו) בהקדימו להביא את הידוע מספר 'חובות הלבבות' שפעם הלך ה'פרוש' להקביל פני חיילותיו של אלכסנדרוס

קיים את רצוני במסירות נפש, לו נאה ולו יאה הכבוד והיקר. וכמו כן אנן, אף אם איננו מצליחים תמיד לעמוד בנסיונות, ונכשלים מפעם לפעם, מכל מקום באם נתחזק להתעלות מהנפילה לעשות רצון בוראנו על אף שקשתה עלינו הדרך עד למאד כי כבר טעמנו 'טעם חטא', עבודה כזאת חשובה ומקובלת לפני המקום ב"ה יותר מזה שלא ידע טעם חטא.

יד. וכפי שרמזו בקרא, 'כי תצא למלחמה על אויביך', שבמלחמת היצר על האדם להרגיש שהוא על אויביו, דהיינו שהוא חזק ממנו, וביכולתו ללחום עמו ולהתגבר עליו, ואז יכול יוכל לו (הרה"ק ה'אהבת שלום' זי"ע דיבור ראשון תצא).

טו. הגאון הגדול רבי יחזקאל אברהמסקי זצוק"ל, היה אומר שיעור בחומש - רש"י בכל שבוע (בעת מגוריו בלאנדן), בשיעוריו היה מבאר במתיקות ועריבות את המקראות עם פירושן. חלק משומעי השיעור היו נוטים בהשקפתם ל'השכלה' וממילא אף הנהגתם לא הייתה כראוי. בהגיע פרשת כי תצא, שמחו הללו, שכן עתה יוכלו לקנטר את הרב ולהוכיח את צדקת דרכם מזה שהתורה התירה יפת תואר - ופירש"י 'שלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע', ומכאן יש מקום להתיר את כל הענינים שקשה לאדם להתגבר על יצרו בהם, ועל כן מוטל על הרב להתאים את חוקי התורה לפי רוח הזמן והמקום ה". ר' יחזקאל שהכיר אותם הבין מעצמו שעל זה יסובו דיבוריהם בשיעור, לכן פתח מיד בריש דבריו להוכיח כנגדם מדברי רש"י גופא, באמרו הנה מצינו כאן ביפת תואר שהתורה הקדושה התירה לעבור על איסור מאחר שאין האדם יכול להתגבר על יצרו בזה, ומכיוון שרק בזה מצינו שהתורה התירתו ולא בשום איסור נוסף, מוכח מכאן שירדה תורה לסוף דעתו של האדם, ואין עוד אפילו איסור אחד שיוכל האדם לומר אין בכוחי להתגבר על יצרי בנסיון זה, ומוכרחים להתירו לי. ובדבריו אלו סתם כל טענותיהם של אלו.

מה נעמו דבריו של הרה"ק רבי מאיר מפרימשלאן זי"ע (מלין יקירין משנת תרס"ב,

מלחמה' - 'אין ידיו של אדם עושות מלחמה או שוכרות מלחמה', ולא כוחו ועוצם ידו עשו לו את החיל. וראיה מוכחת, שכמה פעמים ראינו שאף גיבורים ידועים ומהוללים נכשלו והפסידו במלחמתם, צא ולמד מאברהם אבינו ע"ה ועבדו זקן ביתו אשר יחדיו הפילו ארבעה מלכים ומלכויותיהם, גדולים ועצומים. ודוד המלך אשר בגופו הקטן הכניע את גלית הגיבור, כי הקב"ה הוא 'איש המלחמה' ומשמים ממעל הוא פוקד את צבא מרום במרום ואת מלכי האדמה על פני האדמה. אך מלחמת היצר נתונה ביד האדם ובידו ניתנה הבחירה אם לנצח את יצרו או ללכת שולל בדרך לבו חלילה, וכבר אמרו (ברכות לג:): 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים' - לזאת ייקרא מלחמה. לכן כינו אותה מלחמה 'גדולה' כי מה ערך למלחמות המדינות כנגדה¹⁰.

המלך בבואם מניצחון המלחמה, והיו שמחים וטובי לבב לאחר שעלתה בידם ללכוד עיר גדולה, אמר להם הפרוש - 'לשמחה מה זו עושה, הנה זה שבתם בשלום מהמלחמה הקטנה, הכינו עצמכם לקראת המלחמה הגדולה'. הללו שחקו למשמע דבריו ותמהו על איזה מלחמה מדבר מר, אמר להם, (ז"ל האלשיך) 'הלא היא מלחמת ה' אשר בקרב איש ולב עמוק, בהילחמו עם יצר סמוך יועץ בליעל, לעשות כל מצות ה' אשר לא תעשנה, כי מי יאמר זכיתי לבי - נצבתי לריב עמו להלחם בו גם יכולתי... 'עמוד והתבונן כי היטיב אשר דיבר באזמרו, כי מלחמת גוי אל גוי קטנה תקרא בערך מלחמת היצר הרע'.

בביאור הדבר, מבאר ה'אלשיך', כי באמת מלחמות המדינות אינם 'מלחמה', שהרי הקב"ה הוא 'איש

פר' כי תצא), וכן איתא ב'חתם סופר' (ליקוטים בפרשתן ד"ה כי תצא השני) על דברי רש"י אלו, כי הנה הבורא מכיר בדרכי היצר, שתמיד מפתה את האדם לעשות כנגד רצונו, בדבר איסור יאמר לו 'עשות את הדבר', ובדבר היתר או מצוה יאמר לו 'אל תעשהו', ומכיון שרצון הבורא הוא שלא ישא אדם מישראל יפת תואר, על כן התיירתו התורה, וממילא יפתהו היצר בכל כוחו שחלילה לו לקיים את היתר התורה ולישא אותה לאשה, ובאנו לתכלית הרצויה.

טז. הרה"ק ה'ערוגת הבושם' זי"ע (בפרשתן ד"ה עוד נ"ל) מביא משם מרן הבעש"ט הק' זי"ע, לאמר, וכי איך יכול היצר הרע לפתות את האדם לעבור על דעת קונו רח"ל, הלא הוא מלאך אש משרת, ואיככה יוכל מלאך אלוקים לדבר על לבות האדם לעבור על רצונו ית'; אלא, שלכך בראו הבורא, והינו מקיים בזה את רצון קונו וחפץ צורו, אף אתה תשיב לעומתו, כשם שאתה מפתני לעשות את הרע בעיני ה' מאחר

תקוותי, אלא יתחזק לעמוד כצור החלמיש במלחמתו בכל עת ובכל מצב¹, כי כך היא דרכה של מלחמה - אף אם יפול וימצא עצמו מפסיד במערכה לא יתרפה ממלאכתו אלא אדרבה יוסיף חיילים להשיב כנגד אויבו מלחמה השערה - לחזור להכיסו וזהו איש מלחמה².

התנערי מעפר קומי - חשיבות הקם ומתרומום מפילתו מבלי להתיימש כלל

כי תצא למלחמה - לכך נוצר האדם כחומר גם ועב בעולם הגשמי כדי להיות איש מלחמה, ואף אם נפול יפול ויכשל במלחמתו, לא יעזוב את עמדתו לומר הנה כבר גבר יצרי עלי ואבדה

שלזה בראך ה', אף אני לא נבראתי אלא כדי לשמש את קוני, לנצחך ולנצח על מלאכת בית ה', הנח לי לגרום קורת רוח לאלוקי צורי.

בזה יבואר הפסוק. כי תצא למלחמה על אויבך הוא יצר הרע, היאך תקיים שונתנו ה' אלוקיך בידך, ע"י ושבית שביו - שתשבה אותו בדרך שהוא שובה אותך. מה הוא מקיים בזה רצון ה' וממלא תפקידו משמים, אף אתה חלילה לך מלהתפתות לדבריו, כי רצון אביך שבשמים שתתדבק אליו ותקיים רצונו ית'.

יז. וידע כי יש בידו להעמיד עצמו על דרך המלך ברגע אחד, כי הנה איתא מהאר"י הקדוש זי"ע (שער הרה"ק יחד י"ו) שיש לכוון בחודש אלול את הפסוק (ישעיה מג טו) 'הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה' (עיי' ב"ר ו ה - הובא בקדושת לוי לר"ה בשינוי לשון) כי בו נותן לנו הקב"ה 'דרך' לשוב אליו יתברך, יש מי שרמזו כי הנה עינינו הרואות כאשר יסע כלי הרכב ביבשה ממקום למקום, אם יטעה 'בעל העגלה' (נהג) ויסטה מדרכו המיועדת לו אין בידו לסוב מיד על עקביו לעמוד בדרך ישר כי בזה יפגע מיד בנוסעים לפניו ולאחריו... אין לו אלא להמשיך עוד הרבה על הדרך שהעמיד עצמו עדי הגיעו ל'פרשת דרכים' שם יסוב על עקביו, משא"כ כשאניה טועה בלב ים, הרי מיד על אתר מסובב פניו ממזרח למערב וכבר הוא מתייצב על דרך טוב... כיו"ב היא התשובה - הנותן בים דרך, ברגע כמימריה יסובב עצמו וכבר הוא עומד בדרך הישר...

ולא יאמר, מה אעשה, הן ניסיתי כבר פעמים רבות להתייצב על דרך טוב ולא עלתה בידי, כי אין הקב"ה דורש מאתו אלא לסובב פניו - להביט על דרך הישר וסוף דבר יגיע לתכלית טוב. וכבר פירשו בדברי הגמרא (ע"ז ג.) 'מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת' ולא אמרו מי שהכין בער"ש, כי אין הקב"ה דורש אלא את הטירח והיגיעה, וה' יגמור בעדו... אם רק טרח אף שלא עלה בידו להכין הרי הוא כבר יאכל בשבת.

יח. אחד מחסידי הרה"ק בעל ה'תפארת שלמה' זי"ע קבל בפניו על מלחמת היצר אשר כבדה עליו עד למאד, באמרו, אמש עמלתי בכל כוחי לנצחו, ואכן הכיתיו

בפרשתן (כא יח) כי יהיה לאיש בן טוב לשוב לבוראו. כי הנה, לפי סורר ומורה... ובגמרא הסורר ומורה ואמרו בן סורר ומורה לא היה ולא יהיה. מכאן מצאנו סמך לדבר, שלא יאמר אדם אפסה תקוותי - איככה אוכל לשוב להלוך על דרך המלך - כאשר כ"כ מעוותות דרכי, מכף רגל ועד ראש אין בי מתום. אלא ידע 'כי לא ידח ממנו נדח', ואף לחוטא הגדול ביותר יש עוד תקוות

טוב לשוב לבוראו. כי הנה, לפי המבואר שם (עא:) נידון הבן סורר ומורה על שם סופו - דסופו שישב בפרשת דרכים וילסטם את הבריות, ו'אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב'. על זאת אמרו לא היה ולא יהיה - לא תהא כזאת בישראל להחליט על אדם שסופו לאבדון, אלא כל אחד ואחד מבני ישראל אפילו בן סורר ומורה, יכול לשנות את דרכיו וליהפך לצדיק גמור'י כמי שגולד

מכה נמרצת. והנה רק האיר היום וכבר הפילני לפח יקוש. ענהו ה'תפארת שלמה' - 'כי תצא לניצחונות' אין כתיב כאן, אלא 'כי תצא למלחמה', כי לא על 'ניצחונות' נשלח האדם לעולם הזה אלא בכדי שיהיה 'איש מלחמה' כל ימי חייו ולא ירפה מהמלחמה אף לא לרגע אחד.

הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, המשיל את הענין לחייל שנשלח ללחום עם האויב בשדה הקרב וחרבו שלופה בידו, והנה הגיע אליו אחד מחיילי האויב וירה בו באצבעו ודם רב החל לזוב ממנו, אותו חייל נבהל והשליך תיכף את כלי הזין מידי, צעקו לו חבריו, שוטה שכמותך, היאך מכניס הנך את עצמך בסכנת מוות, והרי עתה אפשר לאויב להרגך או להכות בך מכה רבה ועצומה, ואילו אם תמשיך לישא חרבך בידך אולי תוכל להשיב לו מנה אחת אפים ותפילהו לגמרי. כמו כן הוא במלחמת היצר אם בשעה שנפל מעט כבר הנו מתייאש ומשליך את כל אשר לו, בזה גופא הצליח היצר עליו - שהרי זוהי כל מטרתו - 'לייאש' את הנלחם בו, אלא על האדם להתרומם ולהתחזק בכל כוחו, וכך יזכה שיבוא יום ויכה את היצר הרע לגמרי (ח"ח על נ"ך קהלת י ד [הובא בהגהות על ח"ח על התורה פ' בראשית אות טז]).

יט. הגאון רבי ישראל סלנט'ער זי"ע אמר פעם לאחד שהתאונן לאמר הנה התיאשתי כבר מעבודת ה', כי אין בכוחי לשוב ולעמוד אל מול יצרי הרע, המתגבר עלי בכל כוחו, ענהו רבי ישראל, הנה יצרך הרע מאמין בך יותר ממה שהינך מאמין בעצמך, וראיה לכך מדברי הגמרא (ר"ה טז:) שהשטן מתערבב בעת תקיעת שופר, ואמרו בירושלמי (מובא בתוס' שם ד"ה לערבב) שהשטן מתערבב כיון שירא שהוא שופר של משיח וכבר שבו ישראל בתשובה, נמצא השטן מאמין שבכוהך לשוב בתשובה

שלימה, ואילו אתה אינך מאמין שבכוחך למחוק את כל עברך ולהתחדש בעבודת קל חי.

וידע כל איש כי זהו אחד מטכסיסי היצר - לנסות את האדם לאבדו מיישוב דעתו ולייאשו. וכן כתב הרה"ק ה'שפת אמת' בפרשתו (תרל"ד ד"ה כי תצא מחנה על אויבך) בביאור דברי הכתוב 'טוב מעט לצדיק מהמון רשעים רבים', שהנה היצר הרע בא לו לאדם ומראה לו הרבה 'רשעיות' קטנות אשר עשה, ובזה הוא רוצה לשבר את רוחו לגמרי, אך הירא את דבר ה' עונה ליצרו ואומר לו, הן אמת שיש לי אך מעט 'צדקות', אבל רק על אלו אביט ומהם אשאב שמחה והתחזקות, ובזאת הוא גובר על יצרו ומנצחו, וזה דבר הכתוב, 'טוב מעט לצדיק' שיביט על מעט צדקותיו, מאשר להביט על 'המון רשעיות הרבות' שהיצר מציב אל מול עיניו.

וכבר המשילו את דרכו זו של היצר, לאותו 'גנב' מחוכם, שהיה לווה מחברו מאה מעות, ולמחרת בא ואמר לו, הריני כבר חייב לך מאה, במטותא ממך הלווה לי עוד מאה ויחדיו אהיה חייב לך מאתיים, וכך שנה ושילש, והוסיף עשות עם כל בני העיירה, עד שהגיע לפיקח אחד ולווה ממנו מאה מעות, בשעה שבא אליו בשנית לומר לו את 'פזמונו' - הנה כבר מחויב אני לך מאה הלווני עוד מאה ואהיה מחויב מאתים, ענהו הפיקח, אינך חייב לי מאומה...וכלך לך ממני. כך הוא דרכו של יצר, ביום הראשון מפתה את האדם לדבר עבירה, וממחרת אומר לו, הרי ממילא עברת אתמול על רצון בוראך, וממילא אינך 'צדיק יסוד העולם' אם כן אפשר לך כבר לחטוא עוד, וכך הוא מורידו לאבדון על ידי שמדמה לו תדיר שאינו כי אם חוטא ופושע גמור, אך האיש החכם שענינו בראשו, מיד בשעה שיבוא אליו היצר בשנית, יענהו, מעולם לא חטאתי והנני צדיק הדור, והאיך תעיז לפתותני לדבר עבירה, ובכך ירחיק מעל עצמו את פגיעתו הרעה של המלאך המשחית.

מעשה היה אצל כ"ק הרה"ק רבי יהודה'לע מדזיקוב זי"ע (כפי שמספר משמשו הרה"ח ר' שלמה טוסיג שליט"א), בשנותיו האחרונות אחז רבי יהודה'לע בפלך השתיקה, והיה באחת השנים בליל א' דסוכות כשנכנס הרבי עם משמשיו אל הסוכה, וכבר אחז את הכוס לקדש 'קידוש היום' וכולו אומר התלהבות ודביקות עצומה, ברגע האחרון הבחינו המשמשים שה'שלאק' (המיועד לכסות את הסכך בעת הגשמים) אינו מורם מעל הסכך ונמצא שעדיין אינם יושבים בצל סוכה, ובמקום שהרבי יכעס על המשמשים היאך קרה כדבר הזה, פרץ בצחוק גדול, ואף שבר את שתיקתו למשך כל ימי החג, וכל מי שהגיע לבקרו זכה לשמוע ממנו את דבר המעשה שחשב 'אז ער כאפט מלאכים' (כינוי להתרוממות עצומה שמתעלה האדם להיות כהמלאכים) וכמעט שאכל בהתלהבות את הכזית הראשונה חוץ לסוכה. וממנו נלמד 'נגיעה במקצת' שלא להרפות לרגע משמחת חיים בעבודת הקודש.

מחדש ולא הוא האיש שקלקל מצווים 'מחה תמחה את זכר עמלק' – לזעוק בקול גדול ש'בל' יהודי יקר הוא אחצל אביו שבשמים, ובידו להתקרב אליו מהיכן שהוא נמצא^כ.

ענין זה נרמז גם בסיום הפרשה ב'פרשת מחיית עמלק', כי עמלק נמפל ל'נחשלים' שהענן פולטם (תנחומא תצא י) לייאשם ולומר להם הנה כבר 'נחשל' אתה, אבד סברך ותוחלתך מה' – ובזה רוצה להפילם לגמרי, אבל אנו הצדיקים גם כן 'נופלים', היה לו לומר

כ. הגאון הגדול רבי 'ברוך בער' מקאמעניץ זי"ע בעל ה'ברכת שמואל' אמר פעם, דעו לכם שהיצר אינו מניח לאף אחד, ולכל אחד ימצא את הדרך להפילו בפח יקוש כפי מדרגותיו, ואף ה'ראש ישיבה' אינו נמלט ממנו, הן אמת שלא יבוא אליו לומר לו אל תלמד שהרי ראש ישיבה הוא ולא ישמע לו, ואף להדיחו מיראת שמים לא ינסהו מכיוון שהיצר יודע בעצמו שלא ישמע לו, על כן יבוא לעוררו שיחמיר בחומרות יתר על המידה עד כדי 'נערווען' (עצבים) המעבירות את האדם על דעתו, ובזה יפילנו לגמרי.

וסיפר את אשר קרה עמו בראשית הימים, שאחר המלחמה עבר להתגורר בוויילנא יחד עם אביו הגאון רבי שמואל לייבאוויטץ זצ"ל, ושם חלה האב ור' ברוך בער ישב ליד מיטתו לילות וימים, ולא מש ממיטת חליו, אולם מקורביו שחששו לבריאותו הציעו לו שיחליף את מקומו עם אחד מבני הישיבה שהואיל לשבת ליד מיטת החולה. כל המאמצים לא נשאו פרי והאב הזקן נפטר, חלשה דעתו של רבי ברוך בער, בהאשימו את עצמו כי לא טיפל באביו כראוי, וכי אם היה מטפל בו די הצורך היה עשוי להאריך ימיו, צערו של הגאון גבר עליו מאד וסכנה היתה נשקפת לחייו, באחד הימים נודמן הגאון לאסיפת רבנים שהתקיימה בוויילנא, גם ה'חפץ חיים' היה נוכח שם. הסתגר ה'חפץ חיים' עם רבי ברוך בער באחד החדרים הצדדיים, ופתח בשיחה על נושא התשובה כשידו אווזת בידיו של רבי ברוך בער, וחזר עמו פעמים רבות שכח התשובה - לא די שהעוון נמחק כליל, אלא כל מהותו של האדם נהפך לאיש אחר, עד שהחל רבי ברוך בער לומר מרוב שמחה, 'א נייער ברוך בער, א נייער ברוך בער' (ברוך בער חדש), כי פנים חדשות באו לכאן, כל ימיו הכיר רבי ברוך בער טובה ל'חפץ חיים', באמרו ה'חפץ חיים' ממש החיה אותי.

כא. הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה, שמלחמת עמלק צריכה להיות ללא כל הפסקה, ואף אם נכשל ונפל במלחמה יתחזק מיד ויחזור לעמוד על משמרתו כבתחילה,

'המה כרעו ונפלו - ואנחנו לא נפלנו'. בנפילתם. וכמה שנאמר (משלי כד מז)
אלא צריך לומר כי אין מציאות של 'לא' 'שבע יפול צדיק - וקם', והיינו שאף
נפלנו, הכל נופלים, אלא ש'אנחנו' - בנפילתו קרוי 'צדיק' מאחר שמיד 'קם'
קמנו ונתעורר, ו'המה' - נשאים - ואנחנו קמנו ונתעורר.

וזה מרומז בשם 'עמלק' שהוא נוטריקון 'אמאל לייגט ער מיר אראפ, און אמאל איך
איהם אראפ' (לפעמים היצה"ר מנצח ומפיל את האדם, ולפעמים האדם מנצח), אך העיקר הוא
שלא יפול ברוחו מנפילותיו, וימשיך בכח וגבורה למלחמה הבאה.

כב. כתב הגאון רבי יצחק הוטנער זצוק"ל במכתב (פחד יצחק ח"א, אגרות וכתבים מכתב
קבח) וז"ל (בשינוי). רעה חולה היא אצלנו שכאשר מתעסקים אנו במעלתם של
גדולי הדורות - הננו מביטים ב'סיכום האחרון' של מעלתם והמדרגות שהם העפילו
אליהם. והננו מדלגים על הזמן שבו התחוללו בקרבם מאבקים אדירים ומלחמות
קשות עם יצרם וטבעם, הרושם העולה לנו מתוך כל אלו השיחות - כאילו גדולים
אלו יצאו מתחת ידי היוצר בקומתן ובצביונם. והכל מדברים, מתפעלים ומרימים
על נס את טהרת הלשון של ה'חפץ חיים' זצ"ל, אבל מי יודע מכל המלחמות,
המאבקים, המכשולים, הנפילות, והנסיגות לאחור שמצא ה'חפץ חיים' בדרך
המלחמה שלו עם יצרו הרע, וזה רק משל אחד מני אלף...

וממשיך ב'מכתבו' התוצאה מזה (מהשקפה הנ"ל) כשנער בעל רוח, בעל שאיפה,
בעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים, נפילות וירידות הרי הוא דומה בעיני עצמו
כבלתי 'שתול בבית ה' - כי לפי 'דמיונו' של נער זה פירושו של שתול בבית ה' הוא
לשבת על נאות דשא של מי מנוחות וליהנות מיצרו הטוב כדרך שצדיקים נהנים
מזיו השכינה כשעטרותיהם בראשיהם במסיבת גן עדן, ולאידך גיסא, לא להיות
מורגז מסערת היצר - על דרך הכתוב (תהלים פח ה) במתים חפשי... אם מוצא אתה
בעצמך שיצרך הרע מתגבר עליך, הנך חושב בטיפשותך ובתמימותך שכבר אבדה
תקוותך, דברייך פשוט מביאים לידי גיחוך, משתתף אני בסבלך הרע, אבל הסבל
הזה הוא המוליד של הגדלות.

אבל דע לך חביבי, ששורש נשמתך הוא לא השלווה של היצר טוב, אלא דווקא
מלחמתו של היצר טוב... בוודאי שהנך עומד להיות נכשל עוד, ובכמה מערכות תפול
שדוד, אבל אני מבטיח לך שלאחר הפסד כל המערכות תצא מן המלחמה כשזר
הניצחון על ראשך, החכם מכל אדם אמר 'שבע יפול צדיק וקם', והטפשים חושבים
כי כוונתו בדרך רבותא - אעפ"י ששבע יפול צדיק מכל מקום הוא קם, אבל החכמים
יודעים היטב שהכוונה היא שמהות הקימה של הצדיק היא 'דרך' השבע נפילות.

וכבר רמזו בנוסח תפילת ראש השנה, המלחמה עם היצר, וזהו איש מלחמה, כי דורשיך לעולם לא יכשלו, פשוטו כמשמעו, שאינו נכנע בשדה ומהו 'לעולם לא יכשלו', והרי 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'. אלא ביאורו כי דורשיך אף אם יפלו ויפסידו במלחמת היצר, עם כל זה 'לעולם לא יכשלו' - לא ישארו 'לעולם' בנפילתם, רק יתגברו (מיד) לקום - להתנער מעפרם ולשוב לעמוד בקשרי

חיוזוק גדול ותשובה ניצחת מצינו לכל המתלוננים ככאבם כי רב - אבדה תקוותנו, הן גם אתמול גם שלשום קמתי ועליתי ושוב נפלתי

בבקשה ממך אל תצייר לעצמך את הגדולים' שהם ויצרם הטוב - חד הוא. אלא תצייר בנפשך גדלותם של גדולי עולם באותיות של מלחמה נוראה עם כל הנטיות השפלות והנמוכות. ובזמן שהנך מרגיש בקרבך סערת היצר, דע לך שבזה הנך מתדמה אל הגדולים' הרבה יותר מבשעה שהנך נמצא במנוחה שלימה שאתה רוצה בה. 'דווקא' באותם המקומות שהנך מוצא בעצמך הירידות הכי מרובות, דווקא באותם המקומות הנך עומד להיות כלי מוכשר לקבל הקדושה ולקדש שם שמים... (ע"ב).

כג. ואם יאמר לו יצרו - מה לך כי תשוב לבוראך ותאמר לו חטאתי - מעתה אשוב לדרך הישר, הרי גם תמול גם שלשום אמרת כן, ושוב נפלת ומה לך כי תשקר לבוראך, תשובתו במעשה שהיה באיש שנכנס לבקר ב'גן החיות', אחר גמרו לחזות בנועם שיחם ושיגם של החיות למיניהם, בא כשכולו סר וזועף לחדר המנהל וגער בו באמרו 'למה רמיתני...! מדוע 'מכרת' לי כאילו שיש לך 'אריות' בגנך, הרי אינם אלא אברכים המחפשים פרנסה המחופשים תחת עור אריה המת, אמר לו ה'מנהל', איני יודע מה אתה סח, הריני יושב כאן בחדרי וכל היום הנני שומע את 'שאגת הארי' במלוא עוזה... ולא הועילו לאברך כל טענותיו שאין כאן אריות אלא אברכים בעלמא... עד שאמר לו האברך, הנה, בעת עמדי על יד האריות שמעתי אחד מהם שואל את חברו ב'לשון בני אדם' - אמור נא ידידי, תש כוחי, מתי סוגרים כאן היום... אמר לו המנהל, עמוד כאן ותשמע אותם שואגים יומם ולילה כאריה בסוגר, ומה בכך ששמעתם לרגע אחד מדברים כבני אדם...

הנה, כי כן אנו דומים ג"כ במעשינו, אף אם כל השנה אנו נוהגים ומתנהגים כ'חיות השדה' מ"מ אם נעמוד עתה בזה החודש (או בכל עת התעוררות) ונדבר אף לרגע אחד כ'בן אדם' הרי זה כבר ידים מוכיחות כי 'אנשים' אנחנו, ולא חיות...

ותשמע הארץ אמרי פי. עוד יש להקדים, שתקיעה קול פשוט היא, ורומזת לצדיק מעיקרא שמעולם לא נכשל, ואילו תרועה קול שבור הוא, ורומזת לבעל תשובה שרחוק היה ונתקרב אל ה' ולתורתו. והו שאומרים שומע קול שופר, את קול התקיעה - קול פשוט כקולו של צדיק מתחילתו, את קולו הוא 'שומע' רק מרחוק. אך 'מאזין תרועה' לקולו של 'בעל תשובה', וקול זה שומע ה' מקרוב אחר שיש בו מעלת 'לב נשבר', ו'קרוב ה' לנשברי לב'. ובדבר הזה אנו משבחים ומפארים את הבורא שאין דומה לך, כי הקב"ה משתמש במאנין תבירין ואילו מלך ב"ד אינו משתמש בכלים שבורים יי.

ממדרגה למדרגה תעלנו - כי תפסת מרובה לא תפסת

בפרשתן 'כי תצא למלחמה... ושבת שבו', מבאר הרה"ק ה'חתם

וחוזר חלילה, הרי לך שאינני שווה מאומה ומה לי לשוב ולנסות שוב ושוב, כבר כתב ה'פרי מגדים' ז"ע (פי' תקצ"ב ס"ק א) בשם 'הגאון מהר"ח ראפאפארט' לבאר את נוסח הברכה במוסף של ראש השנה, 'כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך', דלכאורה יש לדייק מדוע אמר שומע בתקיעת שופר ו'מאזין' בתרועה. ועוד, מהו 'אין דומה לך' - וכי אין עוד מי שביכולתו לשמוע קול שופר ולהאזין לקול התרועה.

אלא, דהנה חז"ל (תנחומא האזינו ב) פירשו את הפסוק (דברים לב א) 'האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ' אמרי פי, שהאזנה פירושה מקרוב ושמועה מרחוק. ועל כן כשדיבר משה רבינו אל בני ישראל אמר האזינו השמים, כיוון שהיה קרוב לשמים, ואילו לארץ שהייתה רחוקה ממנו אמר

כד. ואפשר להעמיס בדבריו, שלכן משבחים 'מאזין תרועה', ולא 'מאזין שברים', כי ה'תרועה' היא 'שברי שברים' - שכל 'שבר' מתחלק לשלשה שברים ומזה נעשית 'תרועה'. ומרמז למי שכבר 'נשבר' כמה פעמים, חזר בתשובה ונפל, ושוב נתחזק להתגבר על יצרו, ושוב נפל, וחוזר חלילה וכבר מוחזק הוא ליפול, ואעפ"כ אינו נשבר בקרבו אלא עומד על משמרתו עד טיפת דם האחרונה, לזה הקב"ה 'מאזין' תרועה - מקרוב, כי קרוב ה' אליו בכל מיני קרבה לשמוע אותו. ועל זה מוסיפים לומר 'אין דומה לך', כי עבדו של בשר ודם, אם יעבוד את אדונו לסירוגין פעמים שישמע לקולו ופעמים שלא יעשה כרצונו, יסלקו האדון מביתו על אתר. לא כן דרכו של אבינו אב הרחמן, המקרב ורוצה דייקא את אלו הנשברים, הנופלים תדיר ומקימים עצמן שוב ושוב לקיים את רצון ה'.

סופר' זי"ע (ת"מ השלם ד"ה או יאמר) לו לך ועבוד עבודה זרה'. בזה הדרך שישבה את היצר באותה הדרך שהוא בא לשבות אותו, והיינו שילמד ממעללי היצר שדרכו לבוא אל האדם באמרו (שבת קה:)'היום עשה כך' ותו לא מיד, 'ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר

כה. הגאון הגדול רבי אליעזר גארדאן זי"ע ראש ישיבת טעלז המעטירה, נכנס פעם אל עשיר גדול בבקשת סכום הגון לטובת הישיבה, שאלו העשיר, כמה עלתה על דעת ראש הישיבה לקבל ממני, משנענה - חמש מאות זהובים, אמר העשיר, על רה"י להבין שא"א לי להוציא סכום גדול כל כך בבת אחת, הרי ידוע מר כגאון ועילוי גדול - הבה נראה איזו פשרה יעשה מע"כ בינינו. והוסיף לומר הן אף כאשר ה'חפץ חיים' הגיע הנה לאחר השריפה הגדולה בראדן לא קיבל כי אם מאתיים זהובים מכל בני הקהילה (יחדיו), והיאך חפצים הנכם שאני בעצמי אעניק לכם סכום עתק כזה. ענהו ראש הישיבה, הנה נצטוינו במצוות 'מעשר בהמה', וכך הוא סדרה, בעל הבית מעביר את בהמותיו אחת לאחת, וכל אשר יעבור עשירי 'מעשר' הוא, וצובע אותה הבעלים בסיקרא, לאחר מכן מקריב לקרבן לפני ה' את כל ה'עשיריים'. ולכאורה צריך ביאור מדוע עליו להעביר כל צאנו אחד לאחד, הרי אפשר לצוותו ליקח עשירית מכלל כל בהמותיו ויקריבם לפני ה', ובפרט למי שברכו ה' בעשתרות צאן, כרבי אליעזר בן עזריה שהיה מעשר מאה ועשרים אלף עגלים בכל שנה ושנה כמובא בתלמוד (שבת נד: ועוד), ומדוע עליו לעמוד שעות על גבי שעות לעשר עדרו, יקח י"ב אלף עגלים ויקריבם לקרבן ה'. אלא ביאורו, שכאשר יאמרו לאדם לעשר כאחת שנים עשר אלפי עגלים ולהקריבם, יחלש ליבו ויקשה עליו הדבר לנוכח ההון הרב שנדרש מעמו לתת. לכך אמרה תורה, העבר את כל הצאן דרך פתח הצר, וכך יעמוד אדם ויראה, הנה הראשון שלי הוא, וכן גם השני והשלישי ואף הרביעי ונוסף להם החמישי, שלי הם, ולא רק אלו אלא שהשישי והשביעי גם כן עבורי הם, אף השמיני והתשיעי כיוצא בהם, ורק את העשירי נדרש אנכי לתת מתנה לבוראי, בדרך זו יקל מעליו לגמרי כי יראה כמה צאן שלו הם, ורק מיעוט קטן עליו להפריש למעשר. אמר ראש הישיבה אל העשיר - איעצך אף אתה כן, אל תביט על הסכום הגדול אשר אני שואל ומבקש ממך, אלא הבט נא על כל עשרך הרב אשר חלק לך ה' עד אין סוף, ואז תשכיל שלעומת כל ההון והעושר הזה אשר 'שלך' הם מה ערך יש לחמש מאות זהובים. ונלמד מכאן לדרכי עבודתו יתברך, כי היצר בא לו

הקדושה בחודש אלול, שהדרך להכנס בהם הוא ע"י עליה ממדרגה למדרגה (אף אם עדיין לא הגיע לשלימותו).

והעיקר, שיחשיב כל דבר 'קטן כגדול', אדרבה יתחיל במה שידו משגת ולא יטו יעלה מעלה אחר מעלה עד שיגיע לתכלית הטוב. כי אין הקב"ה דורש ומבקש מהאדם אלא שיתחיל ויפתח פתח קטן, כמו שרמזו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בהא דאמרו (ר"ה כה): 'יפתח בדורו כשמואל בדורו', שאם בשר ודם פותח פתח כעבודתו הרי הוא חשוב אצל הקב"ה 'כשמואל בדורו' - אף אם לא פתח אלא פתח קטן, כיון שהוא עושה כן בדורו, כלומר, בימיו ובמצבו הקשה, נחשבת לו עבודתו כעבודת הקודש של שמואל

הנביא בקוראי שמו (שש"ק ח"א תצו, 'ליקוטי הרי"ם' ר"ה כה: ע"ש).

יש שרמזו כן בפסוק 'כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך' (אחר שכבר ידענו שמלחמה זו קאי על מלחמת היצר) מיד כאשר 'תצא למלחמה' על אויב גדול זה, אף בדבר מועט משלך כדי להתגבר כנגדו, יקויים כך 'ונתנו ה' אלקיך בידך', כי תיכת 'בידך' ר"ת יפתח בדורו כשמואל בדורו. היינו שנחשב צדקותו כמדרגת 'שמואל בדורו'...¹⁰

והיה מחנך קדוש - השראת השכינה תלויה במידת שמירת הקדושה

בפרשתן (כג טו) 'כי ה' אלוךך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויבך לפניך, והיה מחנך קדוש ולא יראה¹¹ כן ערות דבר ושב מאחריך'.

לאדם ואינו נותן לו לעבוד את בוראו אפילו שעה קלה, עצתו, לאמר לו, הנה כל שעות היום 'שלי' ולצורכי נתונים הם, ואם כן מדוע לא אתן שעה ושתיים (וכו') לעסק התורה הקדושה ברציפות ללא כל הפסקה, ובמחשבה זו יעלה לאיטו עוד ועוד עד תכלית טוב.

כו. כתב הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע בהנהגותיו (ב:), וז"ל. שישמח מאד ויהיה יקר מאד בעיניו כל דבר שיעשה בעבודת הבורא, ויחלוט אצלו שלא אמכור זה בכל הון דעלמא הן דיבור אחד ומחשבה ועשיה, אפילו שלא שהה בזה רק רגע בוודאי לא יאבד, ונעשה פעולה גדולה, לו, ואפשר לכל ישראל. ומה יש שמחה גדולה מזה שנעשה התכלית - כוונת בריאתו, ויעשה כל כמה שיכול, וישגיח ויתאוה תמיד לעשות כל מה שיוכל, הן קטן וכ"ש גדול, וכמאמר העולם כל מה שתחטוף על היריד הוא טוב, עכ"ל.

כז. הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע ביאר 'לא יראה כן ערוות דבר ושב מאחריך', לא יראה - ס'זאל דיר נישט געפעלן (לא ימצא הדבר חן בעיניך), אלא התקדש עד שתמאס את הרע...

נוראות מצינו בספרי הקודש עד כמה ובקדושת כל איש מישראל, כי בה יש לנו להזהר בקדושת מחננו - תלוייה השראת השכינה בקרבנו¹.

כח. באחד מהאספות הגדולות שהשתתף בה הגה"ק ה'חפץ חיים' ועוד הרבה אדמו"ר"ם ורבנים (בווינא אלול תרפ"ג) הכינו עזרה גדולה כ'עליה' וקומה שניה עבור הנשים... והנה כשנכנסו לשם משמשי הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע אמרו שרבים לא ייכנס לאולם עד שיתקינו למעלה יריעות ולון לכיסוי כראוי, ונתעורר ויכוח גדול בין הנאספים, כי היו רבים שענו כנגדם שעזרת הנשים גבוהה מספיק ואי"צ גם מחיצה... לבסוף נמנו וגמרו לשאול את ה'חפץ חיים' וככל היוצא מפיו כן יעשו. לאחר ששמע את דברי שני הצדדים אמר החפץ חיים, אכן, מצד הדין, מותר לשבת כאן מבלי מחיצה, אמנם כיון שבאים כאלה המבקשים להחמיר בזה חייבים אנו להענות להם, ולהתקין את היריעות. באמרו, התדעו, מהו האסון הגדול ביותר שיכול להיות לכלל ישראל ח"ו - שהקב"ה יעזוב אותנו רח"ל, שהרי כל זמן שהוא יתברך אתנו אזי גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, אבל אם חלילה יעזבנו הבורא, הרי 'הסתרת פניך הייתי נבהל'... המשיך החפץ חיים ואמר, מה גורם שהקב"ה יעזוב את כלל ישראל - כדכתיב 'ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך', אם כך, כל הידור שאפשר לעשות ב'ולא יראה' הכל כדאי, כדי שלא יהיה 'ושב מאחריך', שהרי אנו זקוקים לעזר השם יתברך, על כן עלינו להחמיר. מעשה זה סיפר כעד ראייה פעמים הרבה הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל נשיא ישיבת מיר. הוסיף בנו הג"ר שרגא משה זצ"ל הח"ח חידש בדבריו חידוש גדול, שלא תאמר, שהקב"ה או נמצא אתנו או שלא נמצא אתנו, אלא יש בזה מדרגות רבות, כפי ההוספה וההידור ב'ולא יראה' כך תוספת השראת השכינה... וה'שמירה' הבאה עמה... אם ח"ו ממעט קצת ב'הידור' זה הרי הוא ח"ו ממעט בהשראת השכינה - עוד קצת 'ושב מאחריך' רח"ל. ומפורש אמרו חז"ל (ויק"ר כד ו) 'כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה'. כלומר כל הוספת גדר קדושה פירושו עוד קירבת אלוקים.

כה כתב ג"כ הגאון רבי אלחנן וואסערמאן זצוק"ל (קובץ מאמרים ואגרות, גלות וגאולה עקבתא דמשיחא) החפץ חיים זצ"ל היה אומר, הקב"ה נקרא שומר עמו ישראל, כלום שומר שכר הוא, לא - הרי איננו משלמים לו בעד שמירתו. וע"כ שמירתו כשומר חנם, והנה, שומר חנם ברצותו בידו לסרב ולהפסיק את השמירה, אימתי הוא מסרב ח"ו - כתוב בתורה 'ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך'... ומידה טובה מרובה כשנוסיף קדושה יוסיף לשמור אותנו בשמירה מעולה יותר.

(תנחומא פ"ט) עמלק דומה לזבוב [כיו"ב בברכות פא. יצר הרע נמשל לזבוב], וב'בעל הטורים' (שמות ז' יד) מרמז ליה מדכתיב (שם) 'כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע' שהוא ר"ת זבוב, וביאר ה'כלי יקר' (שם פסוק ח) למה השווה עמלק (זה היצר הרע) לזבוב, כי אין כוח בפיו של הזבוב למצוץ מחתיכת בשר שלם, וכדי שיוכל לאכול וליהנות מן הבשר עליו למצוא סדק או נקב קטן ורק דרך שם ייכנס פנימה, וסופו שיביאנו לידי רקבון וקלקול. כיו"ב היא דרכו של השטן זה היצה"ר, כל עוד שלא תתן לו דריסת רגל בקרבך לא ישלוט בשום פנים ואופן, אבל אם אך תהיה לו דריסת הרגל כל שהוא יעלה בידו לקלקל את הכלי, ומשום הכי 'אין עצה ואין תבונה' אלא

אמר הרה"ק השפת אמת זי"ע (כי תצא תרמ"ג) 'כי ה' אלוךך מתהלך בקרב מחניך' שלא נכתב כי ה' אלוךך 'מתהלך בקרב מחניך', אלא מתהלך מלשון מתפעל, שהקב"ה מתהלך ומונהג כביכול עפ"י מה שבנ"י מוליכים אותו - כפי גודל התקדשותם. וכביכול הם גורמים לו כמה והיכן ומתי להלוך. על ידי שמירתם על 'והיה מחניך קדוש'.

והעיקר, שיזהר מלתת 'פתח' אפילו קטן ליצר - (ואין הכוונה שאם נכשל בדבר אחד כבר אבדה תקוותו, כי אדרבה כאשר נתבאר ויתבאר, לעולם לא אפסה תקוותו של איש היהודי, אלא הכוונה ל'גדרים וסייגים' שנתקבלו בין בני ישראל הכשרים - שלא יפרוץ בהם אפילו ככהוא זה), כי הנה, אמרו חז"ל

כט. בשם הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע מתאמרא משל מפורסם בענין זה, לענין ואביון מרוד שהתקיים מ'קבוץ נדבות', פעם אחת ניגש לאחד מגדולי העשירים וביקש ממנו שרוצה לקבוע מסמר בביתו בעד סכום נכבד של מאה זהובים, בתחילה דחהו העשיר, אך משבא הלה והפציר בו יום יום נענה לו העשיר ומילא משאלותיו, ויכתבו ביניהם שטר מכירה כדין. ויהי ממחרת יבוא העני וביקש לתלות אחד מבגדיו על המסמר, מיד פתחו לו הבית ונתנו לעשות בו כרצונו - שהרי שלו הוא המסמר, למחר הגיע העני בבקשה שברצונו לקחת את בגדו מאתמול ותחתיו תלה חפץ אחר, וכך הטריד את מנוחת בני הבית יום יום בענין אחר... עד שיומא חדא בא העני ותלה במסמרו נבלת בהמה שהחלה תוך כמה שעות להריח בריח נורא ואיום - והיו עיני בני הבית כלות והולכות... אבל, מה יעשו הרי שלו מסמר זה, ולגודל הצחנה נאלצו לעזוב את הבית בכושת פנים, וכך נהפך כל הבית להיות תחת רשותו של העני...

והנמשל מובן, שהיצר הרע מפתה את האדם שיפתח עבורו סדק צר מאד כדי שיוכל לתת שם דבר קטן, והגם שבתחילה דוחה אותו האדם, מיהו השטן חוזר ומפציר בו שוב ושוב, עד שלבסוף מסכים האדם לוותר על דבר של מה בכך ולתת

לעמוד בכל תוקף כחומה בצורה, כדי שלא ימצא בתוך תחומו שום פתח פתוח כ'כלים' הידועים לא תולדותיהן ולא תולדות תולדותיהן, או אביווריהו, ואז, אשרי חלקו בזה ובבאי'.

הקדמונים לרמוזו בתיבת אלול שהיא ראשי תיבות' אני לדודי ודודי לי, בימים הללו מתקדשים בנ"י ומתקרבים אל השי"ת בקרבה יתירה^י. וכך איתא מהאריז"ל (שעה"פ שה"ש) על הפסוק 'אני לדודי ודודי לי, וז"ל. ר"ת אלול, לרמוז כי בחדש אלול הקב"ה מתרצה עם ישראל, ונעשה דוד להם לקרבם בתשובה, והוא קרוב לקוראיו בחדש זה, עכ"ל.

אני לדודי - ההכנה בחודש זה לקראת ימי הרצון

עומדים אנו בעת דודים - ימי אהבה אחוה ורעות, כמו שדרשו

'שעיר לעזאזל' עבור השטן כדי שבכך יתן לו מנוחה לנפשו, אך סופו שיתלה היצר באותו 'מסמר' כל סוגי נבילות וטריפות שאין אדם יכול לעמוד במחיצתו, והוא שולט בו מראשו ועד רגליו וכובש אותו להיות נכנע תחתיו בשלימות, ומפסיד את הכל, וכן אמרו (שבת קה:): 'כך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה והולך ועושה'.

ל. איתא ב'אור החיים' בפסוק (יב כח) 'שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצווך, למען ייטב לך ולבניך אחריו עד עולם' שמור - קיים את מצוות התורה, ואף תוסיף ושמעת - לשמוע בקול דברי חכמים שעשו גדרים וסייגים על דברי תורה, את כל שבאמצעות הגדרים יהיו הדברים (המצוות עצמם) נשמרים בשלימות, והוא אומרו 'כל הדברים' כי זולת זה אין המצווה נעשית כולה בשלימות כי באמצעות הגדר אין נגרע ממנה דבר. וזהו אומרו למען ייטב לך ולבניך כי גדרים וסייגים שעשו רבותינו ז"ל היא דבר המעמיד דורות עם בני ישראל לעולם להבדילם מכל כיעור והדומה לו.

לא. ה'שעיר תשובה' מביא בסיו' תקפ"א (ס"ק א) בשם ה'ברכי יוסף' זי"ע שראה לקצת רבנים גדולי הדורות, שבימים אלו היו ממעטים מעט מסדרי לימודים והרבו בתפילות ותחנונים. ולדידן יאמר שלא למעט ח"ו מלימודינו, אלא למעט ככל האפשר בשאר 'ענינים החשובים' ולעסוק בתפילות ותחנונים קמי מלכא, שיחדש עלינו שנה טובה ומתוקה.

סיפר הרה"ק רבי ישראל אברהם מטשערנאוסטראה (בנו של הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע), על עשיר אחד שהיה לו בן יחיד אשר ירד מדעתו ל"ע, וגרם בושות לאביו, עד שבליט ברירה היה כולאו בבית לבל יתגלה קלונו ברבים, לאחר זמן שמע האב את שמעו של הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע, שהוא מחולל פלאות ופועל

וז"ל הרה"ק רבי חיים וויטאל זי"ע (עץ) בחודש אלול הנקרא 'ירח ימים' הנוראים הדעת, כי תצא ד"ה או ירמוז), ועיקר **כי אז תפלתך נשמעת. ושערי תשובה** התשובה הזו להיותה מקובלת תהי' פתוחים, כמ"ש 'דרשו ה' בהמצאו',

ישועות בקרב הארץ, שם האב את פעמיו יחד עם הבן לעבר ליז'ענסק הרחוקה מביתו מהלך כמה וכמה פרסאות, הימים היו ימי 'חודש אלול', ועל אף ששמע האב שאין הרה"ק מקבל את הקהל בחודש אלול, ואפילו על מקרה של פיקוח נפש עונה בקיצור נמרץ, מכל מקום הרגיש העשיר שחייב הוא ליסע אל הרבי (בחשבו שבוכות 'עשירותו' יפתחו בפניו כל השערים).

על אם הדרך פנו העשיר עם בנו ללון באחד הפונדקאות, בהיותם שם, ניגש אליהם הלך עני, וביקשם שיואלו לסייעו בתרומה הגונה, כאשר ראה הבן את העני פנה אל אביו כאחד האדם ואמר לו, אבי אבי, אנא, הענק לו נתינה הגונה, האב ששמע זה לראשונה מזה עידן ועדנים – היאך שבנו מדבר כאדם שפוי בדעתו נתמלא אורה ושמחה ונתן לעני מטבע של חצי זהוב, עתה פנה אליו העני ושאלו להיכן פניו מועדות, סיפר לו העשיר על בנו ומצבו, ולכן נוסע הוא אל הרבי רבי אלימלך שירפא את בנו, פנה אליו העני ואמר לו, הנך רואה שבנך כבר חזר לדעתו להיות ככל האדם, ואם כן מה לך כי תיסע אל הצדיק להפריעו מעבודתו הקדושה של חודש אלול על לא דבר, אך העשיר לא שעה לדבריו, באמרו אם כבר באתי עד הנה לא אמנע עצמי מלהיכנס לפני ולפנים, להתברך מפום ממלל רברבן, בהגיע העשיר למעונו של הרר"א העניק מתת יד הגונה למשמשים בקודש, ולאחר מכן נתנו לו להיכנס אל הקודש, משנכנס אל קודש הקדשים הניח לפני הרבי כפדיון נפש סכום אדיר של שנים עשר זהובים, ששוויים היה לעין ערוך, נענה הרבי רבי אלימלך ואמר לו, מה לך יהודי, שלאליהו הנביא לא הענקת כי אם חצי זהוב, ואילו למיילעך אתה נותן י"ב זהובים, או אז הבין אותו יהודי שהעני אשר פגש היה אליהו הנביא בכבודו ובעצמו, סיים רבי ישראל אברהם ואמר, הרואים אתם כמה יקר בעיני ה' עבודתו בקודש של דודי הקדוש הרבי רבי אלימלך בחודש אלול, עד כי שלחו את אליהו הנביא שירפא את בנו של העשיר, ובלבד שלא יפריעוהו מעבודתו הקדושה (קדושת נועם אלימלך עמו' תקד). הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע מסיים באחד מ'תשובותיו' שכתב בימים אלו, וז"ל. ולפלפולי בעלמא (אף בד"ת) אין הזמן גורם, כי צריך לבדוק חדרי משכיות לבב בימים נוראים הללו, אלול תרי"ז (שורת דברי חיים יו"ד ח"א ל). וכן כתב הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע, בשולי מכתב באלו הימים, וז"ל. כתבתי לך זאת בחודש אלול, שכל דקה בחודש זה נחשב אצלי כחודש במשך השנה.

ובסוד 'אני לדוד ודודי לי' ר"ת 'אלול', כי אז נהפך הקב"ה לידיד ואוהב אל האדם השב בתשובה.

על אויבך, וז"ל. דקאי על מלחמת האדם ביום ר"ה - יום הדין, אשר יבוא בני אלוקים להתייצב ולריב ריב על בני אדם י, והנה ודאי בר"ה יום המלחמה לא שייך לומר ש'תצא' למלחמה כי אז הוא בעומק המלחמה כנ"ל, אלא עליו לצאת למלחמה עוד קודם יום הדין - יום המלחמה, להעריך מלחמה וקרב ע"י תשובה ותפלה וצדקה ובוה ינצח במלחמה ויזכה ביום הדין. וזהו 'כי תצא למלחמה' מורה על 'ציאתו קודם בא המלחמה, בחודש אלול ימי הרצון האלה... אז מבטיחו הכתוב ונתנו ה' אלהיך בידך, היינו שיתן לך המקום ב"ה את נצחון המלחמה ביום הדין, ושיהי' בידך ורשותך להטות הרחמים והדין כל אחד למקום הראוי לה כרצונך אכ"ר.

נצור לשונך - זהירות בשמירת הלשון

בפרשתך, (כד ט) 'זכור את עשה ה' אלוקיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים, ידועים דברי הרמב"ם זי"ע, (הלכות טומאת צרעת, פט"ו י) הרי הפסוק אומר 'זכור את אשר עשה' - התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה שהייתה גדולה ממנו

איתא ב'שפת אמת' (כי תבוא תרס"א ד"ה במדרש) וז"ל, אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום (משלי ה לד), מדכתיב 'יום יום' משמע שבכל יום (בכל ימות השנה) יש פתיחת דלתות אלו, והם ב' דלתות - לצדיקים ולבעלי תשובה... שהקב"ה חותר חתירה לבעלי תשובה. (והנה, מדכתיב) 'לשמור מזוונות פתחי' (שם) משמע דקאי על זמנים מיוחדים שנפתח 'שערים גדולים' כמו אלול ותשרי... רק שצריך האדם כל ימיו לשמור ולהשתוקק לפתיחת השערים האלה, ואז כשיבואו ימי רצון אלו מרגיש בהם הארה, וכפי מה ששוקד על הדלתות יום יום כך זוכה לפתיחות הנפתחים בימים מיוחדים כנ"ל.

סגולה מיוחדת יש לו למתחיל את עבודת הקודש כבר בחודש אלול, וכפי שכתב הרה"ק האמרי אלימלך מגראדז'יסק זי"ע (פרשת ד"ה א"י הכתוב) על הפסוק 'כי תצא למלחמה

לב. ידוע מה שסיפר הרה"ק ה'דגל מחנה אפרים' זי"ע שזקנו מרן הבעש"ט הקדוש זי"ע תיאר בפניו את כל מראה הדין הנורא המתרחש ביום הדין בשמים ממעל, והראה לו, כאן יושבים הדיינים, וכאן הוא מושבם של האבות הקדושים וכל ז' הרועים וכו', וסיים ואמר לו, הראיתוך כל זאת בכדי שתדע, שאין מעשה המשפט רק בדרך משל ומליצה בעלמא, אלא כך הם פני הדברים במציאות ובפועל ממש.

סגר האב את החלון, והבן חזר פתח. כך נמשכו פני הדברים, עד שאמר האב לבנו, כאן איני יכול להענישך כדי שלא לביישך ברכים, אך עוד מעט קט כאשר נגיע לביתנו אענישך על כל מעלליך הרעים... זה הכלל, על אם הדרך אין מענישין. ולכן אמרו 'זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים' שהענישה אפילו בהיותם בדרך, ללמדנו כמה חמור בעיני הבורא כאשר בניו מרכלים זה על זה, עד שמעניש על זה אפילו עלי אורח¹.

יה"ר מלפני אבינו שבשמים שנוכה לערוך הכנה כראוי ונבוא לקראת יום הדין הנורא ששים ושמחים, מתוקנים וטהורים, ונוכה לברכת השנים, בשנה טובה ומתוקה.

בשנים, ונידלתו על ברכיה, וסכנה בעצמה להצילו מן הים, והיא לא דברה בננותו אלא מעתה שהשוותה אותו לשאר נביאים, ואף הוא עצמו לא הקפיד על כל הדברים האלו שנאמר (במדבר יב ג) והאיש משה עניו מאד, ואעפ"כ מיד נענשה בצרעת, ק"ו לבני אדם הרשעים המטפשים שמרכים לדבר גדולות ונפלאות... עכ"ל.

יש שביארו (עפ"י ה'חפץ חיים', עיי' שה"ל שער התכונה סוף פ"ב) מדוע אמרה תורה 'זכור את אשר עשה... בדרך בצאתכם ממצרים', וכי מאי נפקא מינה לדורות הבאים לזכור מתי והיכן היו הדברים, ומבאר ה'חפץ חיים' במשל לאב ובנו שנסעו יחדיו ברכבת, ולאב היה קר ביותר, ומחמת הצינה סגר את החלון, אך הבן שהוחם לו פתח את החלון, שוב

לג. עוד אמרו משל לבאר הפסוק 'בדרך בצאתכם ממצרים', משל לאדם שהיה חייב הון רב, וכבר עבר זמן פירעונו ועדיין לא ראו המלווים כי בדעתו לפרוע חובו, בלית ברירה עלו לביתו כמה מנושיו הרבים והזהירוהו שאם לא יפרע מיד את חובותיו העצומים רע ומר יהיה סופו... והנה כאשר אך יצא לוזה זה מפתח ביתו עבר לידו מאן דהו ודרך עליו בטעות, וודאי שיוציא הלה על הדורך את כל כעסו וצערו הצבור בליבו, אף שהוא לא התכוון כלל להרע לו. לאידך, השרוי בעידן חדוותא כדוגמת החתן ביום חופתו לא ירגיש כלל אם בטעות ידרכו על רגליו, כי אז נמצאים כל הרגשותיו רק בדבר שמחתו כי רבה. וזה כוונת הכתוב בצאתכם ממצרים - בעת גילוי אהבת הקב"ה לבניו כבעת נישואין, כמו"ש (ירמיה ב ב) 'זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך', אף אז לא נמנע הקב"ה והעניש את מרים על עוון לה"ר. ראה נא, עד כמה כביכול דורך הוא על אבינו רועינו בכל דיבור ותיבה של הוצאת דיבה על אחד מבניו (כעיי' בח"ח עה"ת כי תצא ד"ה בדרך).